

Her şeyi gören baba özgürlüğü kısıtlar

Kırmızı Saçlı Kadın'ın merkez teması "Düşünmek dediğimiz şey nedir ki?" sorusunda yatıyor. Bu sorunun ardından açıklama gelir, düşünceler zihnimizde bazen sözcüklerle bazen de resimlerle oluşur. Doğu ile Batı'nın farkı baba-oğul ilişkisinden çok düşüncede yatar.

ASUMAN KAFAGLU-BÜKE
akafaglu@yahoo.com

Okuduğum tüm yazarlar içinde en güzel roman girişlerini Orhan Pamuk'un yazdığını düşünürüm. Sarsıcı ve akılda kalan ilk cümleler hızlı bir giriş bölümüne sokar okuru: bir önceki romanı **Kafamda Bir Tuhaflık**'ta kurguyu yaratan düğümü ilk sayfalarda açıklamış, gerilimli bir merak uyandırmıştı, **Masumiyet Müzesi** de hızlı bir sevişme sahnesiyle başlıyordu. Yeni romanı **Kırmızı Saçlı Kadın**'a da böyle hızlı bir anlatıyla giriyor. On altı yaşındaki genç anlatıcıyı, ailesini, okuduğu **kitapları**, hayatla ilgili sorunlarını, evi terk eden babasını, 80'li yılların siyasi ortamını ilk birkaç sayfa içinde hemen öğreniyoruz.

Pamuk romanlarında temayı ilk satırlarda belli eder dedim ama sonra, sanki zamanı durdurur, tanışmanın heyecanı çabuk biter, bundan sonra artık ilk başta ele aldıkları temaları yeniden ele alarak çeşitlendirmeler yapar. Adeta bu temalar üzerine düşünür, aynı temalar üzerine kaldığını fark ettirmeden geciktirme oyunu oynar.

Kırmızı Saçlı Kadın, bugün kırk beş yaşındaki Cem Çelik'in otuz yıl önce yaşadığı bir hikâyeyi hatırlaması ve bugünden geçmiş düşünerek anlatmasıyla başlar. Okulların tatil olması ve eczacı babasının evi terk etmesiyle gelir kaynağı olan eczaneleri kapanır ve anne oğul parasız kalırlar. Yaz tatilini geçirmek ve derşane masraflarını ödemek için Cem'in çalışması gerekir. İstanbul dışında, Öngören adlı bir kasabada kuyu açma işi alan Mahmut Usta'nın çiraklık teklif etmesiyle Cem, ustasıyla birlikte Öngören'e gider. Şaşırtıcı bir şekilde şehirli çocuk zor şartlarda kuyu kazma işine adapte olur, işi kolaylaştıran Mahmut Usta'nın kendisini koruduğunu ve babacan bir şefkatle sevdiğini hissetmesidir belki. Terk edilmiş oğul, yeni bir baba bulur. Mahmut Usta hiç

evlenmemiş, çocuğu olmayan bir adamdır ama çirağın oğul gibi olduğu inancını sözleriyle sık sık işler Cem'e. Biraz azar işiterek, biraz öğüt alarak ama en çok birbirlerine güvenererek çalışırlar. Akşamları işlerini bitirdikten sonra bazen kasabaya inerler, çoğunlukla da birbirlerine hikâyeler anlatarak zaman geçirirler. Mahmut Usta'nın hikâyeleri Kuran'ı Kerim'den ya da kendi çocukluk anılarından, Cem ise **kitaplardan** ilham alır. Onun öyküsü Kral Oidipus'un trajedisidir. Bilmeden babasını öldüren, annesiyle yatan ve ondan dört çocuk sahibi olan Oidipus'un hikâyesinin özeti bir **kitapta** okumuş ve çok etkilenmiştir.

Cem ayrıca kasabaya gelen İbretlik Efsaneler adında gezici tiyatro topluluğunda çalışan kırmızı saçlı oyuncu kadından da çok etkilenmiştir. Gün boyu çalışırken hep o kadının hayali gözlerinin önündedir. Sonunda tiyatroyu izleme fırsatı bulduğunda burada oynanan kısa oyunlardan biri Rüstem ile oğlu Sürhab'a aittir; Oidipus'un tersine Rüstem savaş sırasında oğlu olduğunu bilmediği genci öldürür ve sonrasında onun başında ağıt yakar.

Nedir ki düşünmek?

İşte bu noktada romanın ana temasını çözdüğümüzü, romanın baba-oğul ilişkisi üzerine kurulu olduğunu, Pamuk'un bize biri Batı mitolojisinden diğeri Doğu efsanelerinden iki baba ve oğlunun farkını anlatacak sanırsız fakat **Kırmızı Saçlı Kadın**'ın merkez teması aslında baba-oğul değildir, asıl temayı romanın ikinci sayfasında sorar: "Düşünmek dediğimiz şey nedir ki?" Bu sorunun ardından açıklama gelir, düşünceler zihnimizde bazen sözcüklerle bazen de resimlerle oluşur. Doğu ile Batı'nın farkı baba-oğul ilişkilerinde olduğundan daha çok düşüncede yatar.

Ludwig Wittgenstein **Tractatus**'ta düşüncüyü şöyle tanımlar, "Düşünce anlamı olan bir önermedir" (4. Önerme). Hemen ardından da 4.001'de "Önermelerin bütünlüğü dili oluşturur" diye geliştirir bu düşüncesini. Wittgenstein'in bu

önermelerinin yirminci yüzyıl başlarından beri pozitivist modern Batı felsefesinin temelinde yatan düşünce olduğunu söylemek yanlış olmaz. Buna göre dilin sınırları aynı zamanda dünyamızın sınırlarıdır.

Orhan Pamuk'un asıl ilgisini çeken konu budur. Farklı düşünür mü iki temel kültür? Ve biz, yani Batı'nın en doğusunda gelişen kültürümüzde hangisine daha yakınızdır? Cem'e göre baba oğul motifi üzerinden bu düşünceye baktığımızda ve iki destanı karşılaştırdığımızda öncelikle Batı'da baba otoritesine karşı çıkacak gücü bulan Oidipus'u görürüz. Doğu'da ise Rüstem ezici bir güç olmaya devam eder. **Otoriteye boyun eğmek Doğulu zihniyeti açıklar.** Daha önemli bir farklılık ise bu iki destanın ele alınışındadır, Rüstem'in acı içinde kucakında yatan ölü oğluya çok kereler resmedildiğini - İslam kültüründe resim sınırlanmış ya da yasaklanmış olmasına rağmen- acının sözcüklerle değil bir sahnenin resmi ile verilmiş olması çarpıcıdır. Oidipus'un ise **sanat** tarihi boyunca ne Jocasta ile sevişirken ne de babasını öldürürken resmedildiğini hayretle görürüz. Gerçekten de Oidipus'u aneak Slinks'i öldürürken resmetmiştir **sanatçılar**. Sofokles de Oidipus ile annesini iki sevgili olarak hayalimizde canlandırmamıza izin vermez. Sanki bu noktada **Tractatus**'un son önermesi "Üzerinde konuşulamayan konusunda susmalı" düşüncesini benimser Batılı **sanatçılar**.

"Kimse seni gözlemiyorsa"

Bu suskunluğa sadece Pier Paolo Pasolini Sofokles'in destanını ele aldığı filminde karşı çıkar ve ateşli bir sevişme sahnesiyle "büyük günahı" perdede taşır. (Bu arada romandaki bir hatadan da söz edelim, Pasolini'nin filminde Jocasta rolünü Anna Magnani değil Silvana Mangano oynamıştır.) Aslında Oidipus'u ve Rüstem'i yaşlı ve cezasını çeken adamlar olarak düşünürüz (düşünürüz derken gözümüzün önüne gelen resimden söz ediyorum) en çok. Oidipus karısının taraklarıyla gözlerini kör etmiş, kızı Antigone'nin koluna girmiş krallığı

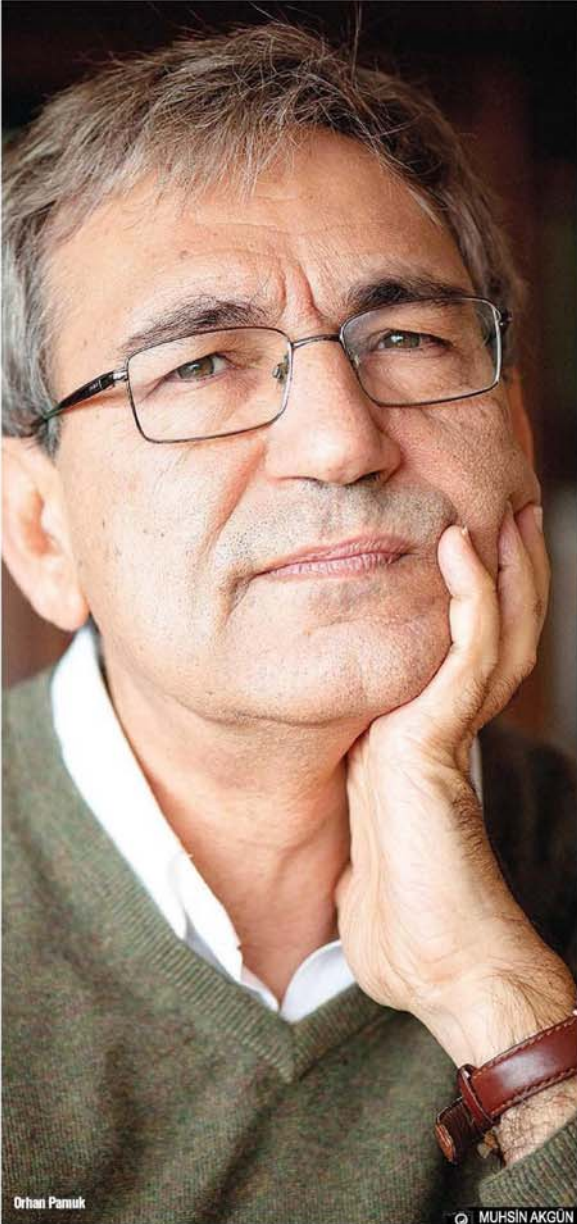
terk ediyordur. Rüstem de pişman bir babadır. **Körlük ve pişmanlık roman boyunca Pamuk'un işlediği motiflerin başında gelir, her iki güçlü kralı bu noktada benzerlik içinde buluruz. İkisinin de trajedisi pişmanlıklardır.** Her şeyi gören, bilen, baskı altında tutan baba rolünden kör babaya dönmüşlerdir. Her şeyi gören baba özgürlüğü kısıtlar, "kimse seni gözlemiyorsa, içinizdeki gizli ikinci kişi dışarı çıkıp dilediği şeyleri yapabilir" diye açıklar Cem, oysa "yakınlarda bir babanız varsa ve sizi görüyorsa içinizdeki kişi içinize saklanır." Orhan Pamuk babalık ve özgürlük konusunu böyle işler, baba bir erkeğin gelişimi açısından kısıtlayıcıdır.

Cem ile Kırmızı Saçlı Kadın birlikte olduklarında Cem on altı, aşk olduğu kadın ise otuz üç yaşındadır (Oidipus ile annesi arasında da yaş farkı tahminen böyledir). Kitabın kapağını süsleyen Önr-Raffaelloculuk akımının kurucularından olan ressam ve şair Dante Gabriel Rossetti'nin çiziminde modellik eden Lizzie (Elizabeth Siddal) de otuz üç yaşında intihar etmiş, kızıl saçlı bir kadındır. Kitabın kapağında kullanılması için resmi veren kırmızı saçlı kadın özellikle kendisine benzediğini düşünür Lizzie'nin. Roman boyunca betimlemeler de bu yöndedir. Rossetti resmin altına Regina Cordium (Kalpler Kraliçesi) yazar ve üst köşeye de bir kalp yerleştirir. Sevilen ama aldatılan Lizzie kırmızı saçlı kadını da daha iyi anlamamızı sağlar.

Son olarak: Orhan Pamuk, bir başka açıdan baktığımızda bu romanında **Kafamda Bir Tuhaflık**'ta başlattığı bir temayı, İstanbul'un boşluk yapılması konusunda da sürdürüyor. Cem kuşkusuz ustasına ihanet ediyor ama romanın sonlarında onu İstanbul'a, gençliğinin bir döneminin geçtiği Öngören'e de ihanet ederken buluyoruz.

KIRMIZI SAÇLI KADIN
Orhan Pamuk
Kırmızı Saçlı Kadın
204 sayfa, 12 TL

Orhan Pamuk

MUHSİN AKGÜN